

ТЕХНОЛОГІЯ ДІАЛОГУ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ В СТРАТЕГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Володимир Гончаров
Київ

Аналізується природа та сутність діалогової технології в системі інноваційного навчання та виховання особистості учня та студента.

Ключові слова: особистість, освіта, культура, діалог, технологія.

Серед завдань формування знакових компетенцій майбутнього вчителя особливе місце займає завдання виховання вміння ведення діалогу, технології дискурсу, завдяки якій встановлюються більш глибокі контакти з учнем, зміцнюється довіра учня до вчителя, підвищується рівень самостійності останнього. Сама ідея діалогового підходу не є новою в освіті. Традиції використання діалогу в навчанні сягають ще часів Стародавньої Греції. Так, широко відомі навчальні діалоги Сократа, коли шляхом питань та роздумів філософ допомагав учням вирішувати проблему, у результаті чого істина відкривалася не лише тим, хто вчився, а й учителеві. Можна також згадати глибокі, змістовні філософські діалоги Платона, Д. Дідро, Г. Сковороди. У педагогіці використання методу діалогу широко пропагувалося новою школою С. Френе, видатними педагогами Я. Корчаком, В. Сухомлинським, авторами теорії розвивального навчання (В. Давидовим, Д. Ельконіним) та педагогіки співробітництва (Ш. Амонашвілі, В. Шаталовим). У кожній з цих систем ключовим елементом визначено педагогічну взаємодію вчителя з учнями на засадах рівноправного діалогу.

Упровадження діалогу в сучасну освіту зовсім не означає нівелювання ролі вчителя. Досвід викладача значно багатший і ширший, тож його роль як керівника навчального процесу залишається активною, однак набуває нових рис. Діалоговий підхід, відхиляючи пряму авторитарну дію вчителя на учня, орієнтує на організацію спілкування між тими, хто має високий рівень знань, і тими, хто їх набуває. Тож, діалоговий підхід стимулює зворотний зв'язок у педагогічному процесі. У ході діалогового навчання відбувається звертання до суб'єктивного досвіду й викладача, й учня, їхній взаємообмін результатами мистецьких спостережень, емоційного переживання образів, процесу творчості [1, 123].

Таким чином, нові освітні пріоритети на сучасному етапі розвитку школи зумовлюють підготовку вчителя, який володіє не лише знаннями, вміннями, навичками, а й способами розумової діяльності, певним досвідом самоуправління, вміє адекватно діяти залежно від ситуації, має особистісні позитивні моральні та ділові якості. Тому майбутній вчитель, насамперед, повинен здобути високий рівень знань інноваційних технологій (нові методи, засоби, прийоми), навчитися бачити нову проблему та знаходити шляхи її вирішення, вміти застосовувати ці знання у навчально-виховному процесі. Цей факт важливо враховувати під час підготовки вчителів, які повинні мати педагогічну культуру, розумітися на тенденціях та системах сучасних педагогічних технологій, бути здатними їх застосовувати [2, 155].

Загострення суперечностей між масою накопичуваної нині інформації, її технологічними особливостями та існуючими системами викладання в навчальних закладах, необхідність засвоєння все більшого обсягу інформації споживачами знань і водночас неможливість охоплення цієї інформації традиційними методами потребує створення нових технологій пізнання, опанування потрібного матеріалу. Такі нові технології мають створюватися з урахуванням набутого досвіду, технічних можливостей сьогодення і водночас мати у своїй основі принципово відмінні від традиційних структури й форми пізнавальної діяльності. Нові структури, форми і технології покликані забезпечувати високий рівень функціональності набутих знань у поєднанні з можливістю їх практичного застосування в якнайширшому спектрі професійних напрямів. Досягти цього дуже складно, про що свідчить педагогічний досвід новацій, які нерідко неспроможні вирішити поставлені часом завдання. Це і зумовлює потребу формування творчої компетентності в майбутніх фахівців педагогічної сфери [3].

Механізм інноваційних процесів, зорієнтованих на підготовку вчителя до творчої діяльності, реалізує принципи свободи вибору, проблемно-ситуативної організації навчання, стимулювання самоосвіти й самостійності, принцип розвитку творчого потенціалу та морально-вольової сфери, науково-методичного супроводу. Обґрунтування

сутності інноваційного середовища породжує необхідність пошуку таких умов його організації (навчально-виховного процесу), які будуть відповідати названим принципам і сприяти ефективному використанню інновацій студентами у майбутній педагогічній діяльності.

У контексті інноваційної стратегії навчально-виховного процесу суттєво зростає роль викладача вищого навчального закладу, який забезпечує підготовку майбутнього вчителя як безпосереднього носія новаторських ідей. Інноваційна діяльність стає обов'язковим компонентом особистої педагогічної системи. Соціально-психологічна та професійна готовність викладача до творчої діяльності передбачає відкритість, багатоваріантність, гнучкість і динамізм, орієнтує на використання різноманітних форм роботи зі студентами. Викладач може одночасно виступати як автор, розробник, дослідник, користувач і пропагандист нових педагогічних технологій, теорій, концепцій.

Н. Карапузова наголошує на тому, що успішне застосування педагогічних інновацій у роботі викладача вимагає моделювання й оптимізації процесів створення, засвоєння і застосування нових ідей та технологій [4, 70]. Етап створення педагогічних інновацій включає: визначення нового в системі педагогічних інновацій; опис, пояснення сутності педагогічного нововведення; визначення сукупності об'єктивних і суб'єктивних умов для оптимальної реалізації нових ідей та технологій; зіставлення пропонованого нового з прийнятими критеріями педагогічних інновацій; локальне використання педагогічної інновації; експертна оцінка педагогічної інновації.

На етапі засвоєння педагогічних інновацій важливо, щоб вони були осмислені в категоріях педагогічної науки, використані самим викладачем і передані іншим викладачам чи студентам.

Етап засвоєння передбачає: педагогічний моніторинг основних ідей, концепцій, технологій, обробку матеріалу; розробку програми засвоєння інновації на індивідуально-творчому рівні; систематизацію раніш накопичених фактів із власного досвіду і досвіду використання інновацій іншими викладачами; практичне застосування педагогічних нововведень; аналіз і узагальнення отриманих результатів використання педагогічних інновацій; їх зіставлення й оцінка з досвідом попередньої педагогічної діяльності; співвіднесення мети і результатів використання інновацій у педагогічній діяльності викладача з критеріями педагогічних інновацій.

На етапі запровадження педагогічних інновацій викладачами використовуються такі форми роботи: відвідування відкритої лекції викладача, який використовує передові технології навчання, з подальшим аналізом; повідомлення викладачам про педагогічну знахідку, нові прийоми і способи роботи на засіданні кафедри, методичного семінару; використання записаних на відеомagnetofon лекцій, семінарських чи лабораторно-практичних занять, які проводили викладачі, ініціатори запровадження нового у процесі професійної підготовки спеціалістів; виступи викладача про досвід роботи колег на основі відвідування занять, бесід, спостережень; шефство досвідченого викладача-інноватора над молодими викладачами; відображення педагогічних інновацій у текстах лекцій, обговорення на кафедрах; організація виставок передового педагогічного досвіду викладачів; підготовка тез виступів і доповідей на науково-практичних конференціях; написання науково-методичних статей, які відображають педагогічні інновації, введені як безпосередньо авторами, так і викладачами-колегами; робота над навчальними посібниками, дисертаціями, монографіями з аналізом педагогічних інновацій викладачів вищої школи [4, 71].

Отже, важливою умовою функціонування інноваційного середовища є спеціально організована діяльність викладача з питань створення, засвоєння та використання педагогічних інновацій.

Для успішного використання інноваційних підходів у навчально-виховному процесі майбутній вчитель, насамперед, повинен бути обізнаним зі змістом сучасної освіти. Зміст освіти – це чітко окреслена система знань, умінь та навичок, що ними повинні оволодіти учні впродовж усіх років навчання в школі і яка впливає на формування особистості учня як активного громадянина. Майбутній вчитель також повинен усвідомлювати, що зміст освіти – це складне динамічне явище, до якого висуваються певні вимоги, що поєднують традиції та інновації, а саме: знання мають бути справді науковими і відображати досягнення науки та техніки в державі; зміст освіти має базуватися на досягненнях національної культури, розвитку державної мови та народних традицій, враховувати

принципи історизму; передбачати послідовність, систематичність та доступність у засвоєнні знань учнями; враховувати розвиток вікових та індивідуальних особливостей школярів, їх інтелект; базуватися на свідомому оволодінні знаннями та власній активності учнів у навчальному процесі.

Сучасний стан педагогічної практики переконує, що у підготовці майбутніх вчителів повинні бути створені умови для ознайомлення їх з новими педагогічними технологіями особистісно-орієнтованого навчання. Первинне уявлення про це вони дістають під час вивчення дисциплін методичного циклу [2, 156–157].

Інновації і традиції поєднуються у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів. Ця підготовка: розглядає студента як основну цінність усього освітнього процесу; сприяє створенню умов для формування й вияву особистісних якостей студентів, розвитку їхнього мислення, становлення творчої, активної, ініціативної особистості, задоволення пізнавальних і духовних потреб студентів, розвитку їхнього інтелекту, соціальних та комунікативних здібностей, навичок самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення; орієнтована на потребу суспільства у фахівцях, здатних до самостійного набування знань, до перекваліфікації та адаптації у нових соціальних умовах.

Основна мета особистісно орієнтованого навчання – це створення умов, що забезпечують, по-перше, мотивацію до освіти та розвитку особистості студента, його інтелектуального та духовного початків; по-друге, гуманне ставлення до студента. Як наголошує М. Чобітько, таке ставлення: виявляється у визнанні його індивідуальної цінності та пріоритету особистості; передбачає шанобливе ставлення до студента як вищої самостійної цінності; потребує впровадження у навчальний процес таких методів навчання, які забезпечують розвиток індивідуальності студента за рахунок максимальної диференціації навчання; сприяє розвитку його особистісних якостей; вимагає створення таких умов, у яких він захоче добре вчитися; означає охорону його фізичного та духовного здоров'я [5, 174].

Крім розвитку кращих психологічних характеристик особистості, підготовка майбутнього вчителя має бути спрямоване на розвиток його професійної компетентності. Нині професійна компетентність вчителя в умовах особистісно-орієнтованого навчання – це не тільки володіння знаннями, вміннями та досвідом з предмету, але й уміння сформулювати внутрішню мотивацію пізнавальної діяльності, чітко, логічно і доступно викласти свої думки, під час уроку організувати співробітництво, знайти шляхи оптимального спілкування, вміти розкрити творчий потенціал, розвивати мислення учнів [6, 295].

Як зазначає Л. Петриченко, інноваційна компетентність учителя – це система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує здійснення ним усіх етапів інноваційної професійної діяльності: від моделювання та прогнозування до впровадження нововведення. Інноваційна компетентність учителя зумовлюється особливостями його інноваційної діяльності (передусім її творчим характером та спрямованістю на дослідно-експериментальну роботу). Структура цієї якості нового вчителя включає чотири компоненти: теоретично-змістовий (базовий); професійно-діяльнісний (практичний); професійно-дослідний (творчий); професійно-особистісний [7, 7].

Новий учитель повинен бути не тільки носієм знань, а й уміти їх застосовувати в нестандартних, нетипових ситуаціях у професійній діяльності. Від якості знань, які надає вища школа студентам, залежить, наскільки успішно майбутні фахівці зможуть застосовувати їх у своїй професійній діяльності. Однією з якостей формування знань, необхідних для нового вчителя, є гнучкість знань, що виявляється в швидкості знаходження варіативних способів при зміні ситуації. Чим більше варіантів ситуації, що вимагають знаходження нового способу застосування знань, чим швидше майбутній учитель знаходить цей спосіб, тим більш гнучкими є його знання [8].

Яким же чином учитель набуває та розвиває риси творчої особистості? Оскільки, як було визначено вище, творчість є невід'ємною складовою педагогічної діяльності, умовою становлення самого педагога, то створення оптимальних умов для її розвитку червоною ниткою має проходити через весь навчально-виховний процес. Як зазначає О. Темченко, звертаючись до сфери післядипломної педагогічної освіти, ефективність формування творчих якостей повинна забезпечуватися комплексним підходом до розв'язання цієї

проблеми у процесі аудиторних занять (лекції, семінарські, практичні, лабораторно-практичні), самостійної роботи, виконання слухачами індивідуальних науково-дослідних завдань, розробці спецкурсів, у ході стажування, написанні курсових та дипломних робіт, базуючись на таких принципах: суб'єктивності навчання й виховання, що передбачає використання викладачем у процесі навчання та виховання переважно діалогічних форм комунікативної взаємодії; діагностики, що передбачає побудову й корекцію навчально-виховного процесу на основі психолого-педагогічних діагностичних досліджень; оптимальності: оптимальною творчою педагогічною взаємодією є така, яка забезпечує не тільки успішне засвоєння знань, умінь, навичок, а й позитивну динаміку розвитку творчих можливостей у конкретних умовах педагогічної праці викладача; взаємозалежності, що відображає взаємозумовленість творчого особистісного розвитку суб'єктів взаємодії педагогічної системи; фасилітації, що передбачає розуміння формування творчої особистості як процес полегшення, сприяння творчій навчальній діяльності слухача, стимулювання його творчої активності. Це пов'язано з необхідністю створення на занятті, у позаурочній діяльності творчої атмосфери (співдружності, співтворчості, співробітництва), яка б надихала на творчість; креативності, що відображає необхідність виявлення можливостей змісту навчального матеріалу для посилення його орієнтації на формування творчої особистості; доповнення, що передбачає посилення розвитку творчих можливостей за рахунок реалізації додаткового змісту в організаційних формах навчально-пізнавальної діяльності; варіантності, що виражає необхідність подолання одноманітності змісту, форм, методів навчання; самоорганізації, що відображає особливості управління процесом формування творчої особистості, які орієнтують викладача на внутрішній вплив, на узгодження розвитку студента з власними тенденціями розвитку, а також на необхідність ініціювати творчу активність. Управління має бути непомітним, мінімальним у своєму зовнішньому впливі й здійснюватися опосередкованими методами. У цьому разі можна говорити не про управління, а про процеси самоуправління [9].

Розвитку творчих якостей слухачів також мають сприяти чітко сплановані індивідуальні науково-дослідні завдання, для виконання яких необхідно опрацювати відповідну науково-методичну літературу, а під час їх захисту виявити особисту творчість, фантазію, комплексно застосувати знання різних наук, довести індивідуальність, оригінальність і неповторність власних проєктів. Ці методи, на наш погляд, мають значення не тільки в післядипломній педагогічній системі, але й у підготовці студентів – майбутніх учителів.

Особливо значущою є роль інновацій у підготовці вчителя до роботи з обдарованими дітьми. У школах, які готують таких дітей до дорослого життя, навчання відбувається за особливими програмами, що покликані розкрити юне обдарування, допомогти якнайповніше виявити дитячі здібності. Політика цілеспрямованого виявлення й навчання талановитих дітей є об'єктивно необхідною, оскільки сприяє формуванню майбутнього кожної нації і отже – усього людства. За підрахунками вчених, від 3 до 8 % представників кожної вікової групи мають видатні здібності, однак, на жаль, далеко не завжди можуть їх виявити [10, 250].

Як зазначає Н. Поліхун, наразі в системі професійної педагогічної післядипломної освіти виявляється нерозвиненість демократичної традиції у викладанні, що традиційно будувалось як суб'єкт-об'єктна система, а отже, існує низка протиріч: між рівнем реальних суспільних потреб та якістю знань і умінь, які отримує учень в школі; між необхідністю опанування і використання вчителем сучасних освітніх технологій та неефективними старими формами й методами підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями [11].

Обдарована дитина потребує нового вчителя, який здатний: орієнтувати учня на одержання знань більш ефективними способами; формувати уміння і навички розумової діяльності, комунікації, самозбереження; спрямовувати розвиток здібностей, серед яких основна увага приділяється здатності до навчання, зміні парадигми мислення, умінню опрацьовувати величезні масиви інформації, розв'язувати проблеми.

Однією із найважливіших складових навчального процесу як з обдарованими, так і з усіма іншими учнями є самостійна пізнавальна діяльність школярів. І саме тому новий учитель має бути підготовленим до організації самостійної пізнавальної діяльності

школярів, використовуючи при цьому не тільки найкращий досвід минулого, але й сучасні надбання педагогічної науки, таким чином, поєднуючи традиції та інновації.

Саме у процесі самостійної пізнавальної діяльності формуються не лише навички роботи учнів з джерелами інформації, а й відбувається формування інтересу до знань, їх поглиблення та розширення, оволодіння новими прийомами пізнання, формування самоосвітніх навичок, розвиток творчої особистості. Дуже важливими тут є постійні зусилля вчителів, спрямовані на пошук продуктивних форм, методів і засобів організації самостійної пізнавальної діяльності [12, 29].

Інноваційний характер має і впровадження в підготовку нового вчителя такої складової, як оволодіння мультимедійними технологіями. Уміле використання обчислювальної техніки набуває нині загальнодержавного значення, і одна з найважливіших задач вищої школи – озброювати майбутніх учителів знаннями та навичками використання сучасної мультимедійної техніки для підвищення ефективності навчання.

Потреби сучасного життя зумовлюють пошуки нових форм організації навчально-виховного процесу, зокрема – занять із природничо-математичних дисциплін. А. Рябуха зазначає, що використання мультимедійних технологій є одним з інноваційних засобів вивчення математики, фізики, астрономії, хімії, біології, екології, який дозволяє стимулювати інтерес учнів до цих предметів і вивільнити чимало часу для творчої співпраці вчителів та школярів [13, 254]. Погоджуючись із цим твердженням, ми водночас переконані, що сфера застосування мультимедійних технологій новим учителем може бути значно ширшою, охоплюючи також і гуманітарні дисципліни: історію, мову, літературу.

Отже, впровадження мультимедійних технологій на заняттях стає однією з інновацій у підготовці нового вчителя. У зв'язку з цим важливою є проблема психологічної готовності педагогів до роботи в цьому аспекті. Дехто з викладачів дотримується думки, що використання комп'ютерів – справа лише вчителя інформатики. Проте практична діяльність кращих учителів переконує в тому, що нині учитель-предметник зобов'язаний вміти користуватися сучасними засобами навчання, насамперед, для того, щоб забезпечити одне з найголовніших прав дитини – право на якісну освіту. Обладнання навчального кабінету комп'ютерною технікою і доцільне використання її на уроках стає обов'язковим атрибутом сучасної школи.

Між тим спостереження й аналіз роботи сучасного вчителя засвідчує, що у зв'язку з розширенням кола завдань у діяльності сучасного вчителя виникають значні труднощі методичного, інформаційного, технологічного, програмного, апаратного, організаційного, психологічного характеру. Для успішної професійної діяльності вчителів необхідні глибокі спеціальні знання, а також практична підготовка в галузі застосування інформаційно-комунікаційних технологій й інших сучасних засобів навчання: адже взаємодія викладача та комп'ютера складає основну проблему впровадження мультимедійних технологій у систему освіти. Отже, підготовка сучасного вчителя в системі педагогічної освіти до використання інформаційно-комунікаційних технологій у його професійній діяльності є на цей час актуальною проблемою [14].

У зв'язку з цим особливого значення набуває переорієнтація мислення сучасного викладача на усвідомлення принципово нових вимог до його педагогічної діяльності, готовність використовувати мультимедійні технології як допоміжний навчальний ресурс. Проблема організації підготовки майбутніх учителів до професійного застосування мультимедійних технологій актуалізується змінами у процесі цієї підготовки. Ці зміни передбачають, що вищі навчальні заклади формують модель педагогічного працівника для сучасної школи XXI сторіччя. Нею передбачено, зокрема, якими знаннями й навичками він має володіти, якими мають бути його ціннісні орієнтири і фахові компетенції [13, 255].

Інноваційне забезпечення готовності майбутнього вчителя до сучасних умов професійної діяльності потребує не тільки розкриття особливостей структури кожного елемента педагогічної системи, але й відповідного удосконалення функціональних зв'язків у контексті сучасних соціально-економічних умов та майбутньої професійної діяльності. Все це, у свою чергу, потребує не тільки коригування структурних елементів педагогічної системи, але й відповідного удосконалення функціональних зв'язків системи в контексті впливу сучасних соціально-економічних змін на професійну діяльність

вчителя, організацію відповідних форм навчально-пізнавальної діяльності, зорієнтованих на підготовку творчої особистості, з урахуванням її можливості і здатності щодо ефективного професійного саморозвитку в умовах ринкового середовища [15, 145].

У цьому аспекті увага має бути спрямована на соціально-професійну мобільність учителя та його адаптивність до динамічних умов ринку праці, оскільки в умовах постійних освітніх реформ уже неможливо орієнтуватися тільки на формально здобуту педагогічну освіту. Саме освіта, а особливо вища освіта, позиціонується молоддю як ресурс для соціально-професійної мобільності й освоєння нових соціальних ролей у середніх закладах освіти [16, 105].

Досягненню цієї мети сприяє така інноваційна модель навчання, як менеджмент творчості, що успішно зарекомендував свою ефективність протягом останніх десятиріч практично у всіх сегментах ринкової діяльності шляхом упровадження у процес викладання освітніх закладів усіх рівнів акредитації, у тому числі на міжнародному рівні. Мета менеджменту творчості як інноваційної моделі навчання полягає у формуванні цілісної особистості з високим рівнем свідомості, самодисципліни, морально-етичних норм поведінки та усвідомлення соціальної відповідальності за наслідки прийнятих рішень, здатної на пошук власного покликання у результаті використання природних здібностей – творчих начал і розуміння лідерства-служіння у майбутньому. Крім того, така модель навчання дає змогу реалізувати ідею співробітництва всіх учасників освітнього процесу, навчає їх конструктивної взаємодії, сприяє забезпеченню атмосфери психологічного комфорту.

Слушною виглядає думка Г. Канафоцької, що запровадження інноваційного навчання вимагає внесення докорінних змін у його зміст і методи. Вони повинні стати практикоорієнтованими, тобто спонукати дитину до пізнання навколишнього світу через практичну потребу, діяльність, засвоєння таких її способів, що будуть необхідними в дорослому житті. А це, у свою чергу, вимагає від учителів опанування нових педагогічних технологій, спрямованих на організацію активної навчально-пізнавальної діяльності учнів в умовах, наближених до життя, формування у них здатності застосовувати на практиці отримані знання, схилиючись при цьому до морального вибору [17].

Отже, застосування інноваційних технологій не змінює пріоритетної мети праці вчителя – формування духовних цінностей особистості, досягнення високого рівня її свідомості і відповідальності, що може бути визначена як фундаментальна педагогічна традиція. Становлення морально-етичних і соціальних спільних ціннісних орієнтацій особистості на засадах цінностей народу має стати основою формування корпоративної філософії діяльності кожної школи як суспільної організації. Саме випускники поширюватимуть у суспільстві елементи сформованої школою культури.

Таким чином, функціонування педагогічної системи підготовки нового вчителя має здійснюватися на засадах застосування принципів системності і свідомості у визначенні нових підходів, нових освітніх цілей та мотивів, перебудові структурних елементів педагогічної системи. Реформування освітніх процесів має враховувати актуальні освітні потреби і проблеми, формування сучасних особистісних та професійних компетенцій майбутнього вчителя, шляхи його ефективної адаптації в реальному освітньому середовищі. Новий учитель повинен не тільки надавати учням певні знання, але й навчати їх бути відкритими, готовими долати труднощі, вільно орієнтуватися у новому інформаційному суспільстві, прагнути якнайповнішої самореалізації, постійно самовдосконалюватися.

Література:

1. Паньків Л. І. Діалоговий підхід у мистецькій освіті / Л. І. Паньків // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2011. — № 7 (218). — Ч. II. — С. 121-124.
2. Черненко Г. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інноваційних технологій / Г. Черненко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. — 2010. — № 1. — С. 155-160.
3. Молчанова В. Психолого-педагогічні засади формування творчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи / В. Молчанова // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного інституту. — 2011. — № 22. — С. 115-118.

4. Карапузова Н. Д. Інноваційний потенціал середовища як чинник професійної підготовки майбутнього вчителя / Н. Д. Карапузова // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. — Серія : Педагогічні науки. — Черкаси, 2008. — Вип. 126. — С. 68-74.

5. Чобітько М. Г. Поетапне нарощування професіоналізму майбутніх учителів у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки / М. Г. Чобітько // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. — Серія : Педагогічні науки, 2008. — Вип. 144. — С. 172-176

6. Чичук В. М. Нові підходи до підготовки вчителів початкових класів у контексті євроінтеграційних процесів / В. М. Чичук // Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць. — Полтава, 2011. — Вип. 8. — Ч. 2. — С. 294-298.

7. Петриченко Л. О. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності в позааудиторній роботі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. О. Петриченко ; Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. — Кіровоград, 2007. — 20 с.

8. Таран І. В. Сутність та зміст поняття «гнучкість» в освіті [Електронний ресурс] — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2011_15/files/P1511_31.pdf.

9. Темченко О. В. Розвиток творчих якостей учителя в системі післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс] / О. В. Темченко. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2011_17/files/P1711_67.pdf.

10. Джуринский А. Н. История зарубежной педагогики : Учебное пособие / А. Н. Джуринский. — М. : Издательская группа «ФОРУМ» — «ИНФРА-М», 1998. — 272 с.

11. Поліхун Н. І. Інноваційні підходи щодо підготовки вчителя до роботи з обдарованими дітьми [Електронний ресурс] / Н. І. Поліхун. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkr_ped/2009_15/1_14_Polihun.pdf.

12. Ковтонюк Г. М. До питання підготовки майбутніх учителів фізико-математичних дисциплін до організації самостійної пізнавальної діяльності школярів / Г. М. Ковтонюк // Комп'ютерно-інтегровані технології : освіта, наука, виробництво. — Луцьк, 2011. — Вип. 4. — С. 29-35.

13. Рябуха А. Ю. Підготовка майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін до застосування мультимедійних технологій / А. Ю. Рябуха // Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць. — Полтава, 2011. — Вип. 8. — Ч. 1. — С. 253-256.

14. Лабудько С. П. Підготовка вчителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс] / С. П. Лабудько. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/2011_4/11spppo.pdf.

15. Лозовецька В. Т. Підготовка вчителя в сучасних умовах професійної діяльності як креативної особистості / В. Т. Лозовецька // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 2011. — Ч. 1. — С. 143-150.

16. Грицькова Н. В. Освітній простір як чинник розвитку соціально-професійної мобільності майбутніх педагогів / Н. В. Грицькова // Освіта Донбасу, 2011. — № 2 (145). — С. 105-108.

17. Канафоцька Г. П. Формування ціннісних орієнтацій учнів профільних класів загальноосвітньої школи у процесі викладання нової парадигми менеджменту — менеджменту творчості [Електронний ресурс] / Г. П. Канафоцька. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/e-journals/osdys/2011_1/11kgpmmmt.pdf.

Анализируется природа и сущность диалоговой технологии в системе инновационного обучения и воспитания личности ученика и студента.

Ключевые слова: личность, образование, культура, диалог, технология.